

Med kritisk blick på queer-teorien

Av Jon Kvalbein, Dagen 25. februar, 2008

På 1970-tallet hadde store deler av homobevegelsen en såkalt essensialistisk forståelse av homoseksualitet. Den seksuelle identiteten var gitt fra fødselen, mente man. Den homoseksuelle kunne ikke noe for at hun/han var "skapt sånn". Dette utgangspunktet gjorde det lett å nå fram overfor politikere. Å diskriminere homofile var like galt som å diskriminere på grunnlag av kjønn og rase, var argumentet.

For homobevegelsen ble det viktig å få mange – særlig betydningsfulle personer – til å stå frem offentlig med sin legning. Ved å "komme ut av skapet" skulle de bidra til å alminneliggjøre homoseksualiteten. Slik skulle forbindelsen mellom biologisk kjønn og seksuell identitet brytes ned i folks bevissthet.

Kulturformet seksualitet

I de senere årene har den såkalte queer-teorien fått stadig større oppmerksomhet og oppslutning. (Queer kan bety rar, tvilsom, utilpass) Teorien fikk særlig form etter utgivelsen av Judith Butlers bok "Gender Trouble" (1990). I denne boka er kjønn og seksualitet løsrevet fra enhver tanke om en stabil eller medfødt kjønnet identitet. Teorien hevder at kjønn og seksualitet er formet gjennom en kulturell repeterende prosess. Når det heteroseksuelle samlivet er betraktet som det rette og normale, er det fordi kulturen har påvirket oss til å tenke slik.

Queer-teorien bryter med en essensialistisk forståelse av homoseksualitet. Teoriens tilhengere er ikke fornøyd med å få homoseksualitet godtatt som et akseptabelt avvik fra heteroseksualiteten. De ønsker full likestilling av ulike identiteter, som det enkelte individ både kan velge og velge å endre. Teorien passer godt med tidens selvbestemmelses-ideal.

I dag er samfunnet i stor grad organisert slik at samliv mellom mann og kvinne blir ansett som det rette og beste. Den tradisjonelle kjernefamilien er målet for et vellykket liv. Denne tradisjonen diskriminerer andre identiteter og livsformer, hevder Queer-teorien. Skal likestilling oppnås, må heteronormativiteten fjernes.

Lesber, homser og transer og alle som utstøtes av den dominerende heteronormativiteten må få oppleve frihet, respekt og solidaritet. Queer-teorien har en innebygget visjon som er knyttet til en politisk utopi: Det ideelle fremtidssamfunn, der alle seksuelle identiteter og uttrykksformer er likeverdige. Det bør ikke settes grenser for seksuell utfoldelse, så lenge det dreier seg om voksne menneskers frie valg. Av dette følger et revolusjonært politisk program: Heteronormativiteten må destabiliseres og bekjempes. Fordi det tradisjonelle ekteskapet og kjernefamilien befester heteronormativiteten, må disse institusjonene undergraves som idealer i samfunnet.

Språk og diskriminering

Dette kan gjøres ved å problematisere ordene. Språket er diskriminerende, - vi utvikler våre identiteter gjennom maktens kategorier, skriver Dorte Marie Søndergaard. Begrepene "mann" og "kvinne" er kulturprodukter. Ordet "kvinne" er i seg selv reaksjonært, "ekskluderende" og knyttet til heteronormativiteten. Derfor går Søndergaard inn for at vi i stedet for å snakke om "kvinner" bør snakke om "individer med kvinnelig kroppstegn". Kjønn og begjærretning er foranderlige og bevegelige, mener hun.

I lesbisk-feministiske kretser har begjæret til andre kvinner blitt idealisert som et frigjøringsprosjekt. Ekteskapet blir betraktet som et fengsel for kvinnen. Målet blir å frigjøre kvinnens identitet fra mannen.

På flere punkter er det mulig å reise alvorlig kritikk mot queer-teorien. Teorien hevder at kjønn og identiteter er kulturelle produkter og at språket bør endres slik at man unngår "diskriminering".

Språk og virkelighet

La oss først se på sammenhengen mellom språk og virkelighet. Alle språk har ulike betegnelse for "mann" og "kvinne". Begrepene er knyttet til ulike kropper med ulike kjønnsorgan, ulik biologi. Her dreier det seg om essens. Hva som regnes som mannlige og kvinnelige egenskaper, kan variere med tid og sted. Men den biologiske forskjellen er en realitet. Moderne hjerneforskning har bekreftet dette. Å fornekte kjønnsforskjellen er uttrykk for en selvpåført blindhet.

Begrepenes vesen er å skjelne. Ved å bruke betegnelsen "kvinne" skiller jeg en "kvinne" fra "ikke-kvinne". Dette hører med til språkets funksjon. I så måte er de fleste begreper "diskriminerende". I den praktiske virkelighet vil vi trenge begreper som skiller mellom mann og kvinne og mellom homoseksualitet og heteroseksualitet. Man fjerner ikke realiteter ved å fjerne ord.

Dette kan illustreres med at selv bevisst feministiske miljøer setter biologiske skiller. En transseksuell person opplever seg å være av motsatt kjønn enn sitt biologiske. Transseksuelle vil ofte ønske å korrigere den opplevde uoverensstemmelsen mellom kropp og opplevd kjønnstilhørighet med kirurgi og hormonbehandling. Men dersom en transperson forsøker å få tilhørighet i en kvinneklubb eller lesbeklubb, vil de kunne oppleve å bli satt utenfor fordi de ikke anerkjennes som "ekte kvinner". Forsøk på å fjerne ord som uttrykker den biologiske forskjellen på mann og kvinne, kan synes å være et håpløst utopisk prosjekt.

På den andre siden kan man merke seg at kampen for "gender-identity rights" har ført til at innbyggerne i New York City i dag kan endre kjønnsangivelsen på fødselsattesten sin. Dersom sykehuset definerer barnet som jente, og det senere viser seg at vedkommende ikke føler seg som jente, kan en undersøkelses- og behandlingprosess resultere i endring av offentlig kjønnsstatus. Faktum er imidlertid at det blant slike kjønnsendrede personer er en klar overrepresentasjon av depresjoner, selvskading og selvmord. Å skape usikkerhet omkring et menneskes kjønnslige identitet kan være farlig.

En manipulerende visjon

Queer-teorien bygger ikke bare på den gamle sofistiske tanke at den som behersker språket, behersker virkeligheten. Den vil overbevise oss om at språket i seg selv er manipulerende. Men en konsekvens av dette – som queer-teoretikere ikke vil se i øynene - er at da blir queer-teorien også i seg selv manipulerende. Ved å dekonstruere språket og fylle ordene med nytt innhold manipulerer man folk til å betrakte virkeligheten på en ny måte.

Queer-teorien er ingen vitenskapelig teori i den forstand at den beskriver identitet og livsform slik dette kommer til uttrykk i verden i dag. Teorien er snarere uttrykk for en ideologisk visjon. Den ønsker å erstatte heteronormativiteten med likestilling av alle slags seksuelle identiteter og former. En norm skal erstattes med en ny norm – likestilling. De som vil prioritere ekteskapet mellom mann og kvinne, faller utenom denne normen og blir uønskede avvikere som må bekjempes.

Vi har hatt relativt ferske erfaringer med revolusjonære ideologier som var drevet fram av visjonen om et ideelt fremtidssamfunn. Store visjoner kombinert med politisk makt kan være katastrofale.

Kommunismen siktet mot det klasse-rene samfunnet der skillet mellom kapitalistene og arbeiderne var fjernet. Borgerskapet og deres ideologi måtte fjernes. Resultatet skulle bli det beste for alle. Visjonen kostet 100 millioner mennesker livet. Nazismen hadde en ideologisk visjon: det rase-rene samfunnet. Den ariske rase måtte ikke forurennes. Jødene måtte fjernes. Vi kjenner resultatet.

Queer-teorien har også en ideologisk visjon: Den fulle seksuelle frihet, der alle kan velge og eventuelt skifte sin seksuelle identitet uten å bli diskriminert. Vi vet at sivilisasjoner er gått til grunne der grensene for seksuell utfoldelse ble fjernet.

"Likekjønnet ekteskap"

Organisasjonen "Landsforeningen for lesbisk og homofil frigjøring" (LLH) skjuler ikke sitt mål: "LLA ønsker et samfunn hvor individet selv kan velge fritt mellom ulike identitetskategorier." Målet er

frihet for alle former for seksuell utfoldelse basert på frivillighet. Dette målet er i overensstemmelse med queer-teoriens visjon.

Hva da med kampen for "likekjønnet ekteskap"? Er ikke den i strid med queer-teoretikernes idealer? Svaret må være både ja og nei. Queer-teorien ønsker ikke å prioritere noen samlivsordning. Idealet er seksuell frigjøring fra alle institusjoner – ikke minst ekteskapet. Samtidig går queer-teoretikerne ikke offentlig imot innføring av "likekjønnet ekteskap". For det første må "likekjønnet ekteskap" kunne være et mulig fritt valgbart alternativ for det lille mindretall av homofile som ønsker å benytte en slik ordning. Viktigere er at innføringen av "likekjønnet ekteskap" i seg selv undergraver ekteskapsinstitusjonen slik den er utformet i menneskerettighetene og i vår sivilisasjon til i dag. Queer-teoretikernes langsiktige mål er å fjerne ekteskapet som institusjon.

Queer-teori og nyliberalisme

Queer-teorien passer som hånd i hanske med nyliberalismens tilbedelse av individets frihet. Normen er: Alle skal få leve sitt liv som de vil, så lenge de ikke begrenser andres utfoldelsesfrihet. Det er tragisk å se hvordan den politiske venstresiden har omfavnet nyliberalismens tenkesett. Venstresiden kritiserer kapitalismen og de frie markedskreftene for ikke å ta ansvar for farlige bivirkninger som global forurensning og klimaendring. Markedsmekanismen forutsetter frie mennesker som kjøper for å dekke sine behov. Men alle vet at behovene i stor grad styres av reklame. På det seksuelle markedet ønsker queer-teoretikerne frie mennesker som velger sin identitet og sine seksuelle uttrykksformer. Teorien er i seg selv en reklame for fritt valg. Det finnes nok av dem som vil tjene penger på en slik valgfrihet.

Men hva blir de negative effektene ved å frata mennesket fast identitet? Hvilke psykiske skadevirkninger oppstår ved å skape motsetning mellom biologisk og opplevd kjønn? Hva skjer når 8-10-åringer i skolen får vite at deres kjønn og legning er et åpent valg? Hva skjer i et samfunn der det ikke lenger er en norm at mann og kvinne skal leve sammen i et forpliktende samliv med ansvar for felles barn? Vi vet nok til å ikke ønske oss en slik utvikling.

Regjeringens forslag til ny ekteskapslov er i samsvar med queer-teorien og med LLHs visjon. Loven undergraver "heteronormativiteten". Regjeringens forslag innebærer den en sex-revolusjon med langsiktige negative konsekvenser.